

УДК 657

DOI 10.36074/2617-7064.08.007

СУТНІСТЬ ОБЛІКОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ПОСЛУГИ»

ACCOUNTING SERVICES CATEGORY

Штик

Юлія В`ячеславівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аудиту

*Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені М. Туган-Барановського*

Бейгул

Аліна Олегівна

здобувач освітнього ступеня
«Магістр» Навчально-наукового
інституту економіки, управління
та адміністрування

*Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені М. Туган-Барановського*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Шевченко

Любов Ярославівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аудиту

*Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені М. Туган-Барановського*

УКРАЇНА

АНОТАЦІЯ | ABSTRACT :

У статті розглянуто різні погляди економістів на визначення поняття «послуга» аналізуючи різні твердження та розглянуто трактування поняття «послуги» міжнародними організаціями. Розглянуто виникнення послуги як економічної категорії і як виду діяльності. Сформовано визначення послуги, що повною мірою відповідає чинному законодавству. Розглянуто основні характеристики та ознаки послуги з економічної точки зору, наведено основні види економічної діяльності, що забезпечують реалізацію послуг згідно КВЕД та проведено порівняльний аналіз продукту і послуги. Досліджено ключові розбіжності сфери послуг згідно з різними точками зору щодо визначення послуги за складовими та рядом особливостей для управління процесом виробництва/споживання послуг з урахуванням попиту й пропозиції на ринку послуг та категорії послуги як вид економічної діяльності.

The article examines different views of economists on the definition of the concept of "service" by analyzing various statements and reviews the interpretation of the concept of "service" by international organizations. The emergence of the service as an economic category and as a type of activity is considered. The definition of services that fully complies with the current legislation has been formed. The basic characteristics and features of the service from an economic point of view are considered, the basic types of economic activity providing realization of services according to NACE and the comparative analysis of a product and service are given. The key differences in the service industry are examined according to different points of view regarding the definition of service by components and a number of features for managing the process of production / consumption of services, taking into account the demand and supply in the market of services and the category of service as a type of economic activity.

КЛЮЧОВІ СЛОВА | KEYWORDS :

послуга; споживання; ринок; облікова категорія; рахунки обліку.
service; production; consumption; market; service characteristics; service as an accounting category.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ.

Розвиток облікової категорії «послуги» в Україні – неминучий процес, властивий всім країнам світу, об'єктивно обумовлений розвитком продуктивних сил, підвищенням ефективності матеріального виробництва і зміною системи суспільних потреб, які на певному етапі розвитку виходять за межі, що задовольняються виробництвом речей. З кожним роком збільшується різноманітність пропонованих послуг для споживання, розширюється їх асортимент, шляхом створення нових видів, у зв'язку з цим, виникла необхідність осмислення і уточнення сутності поняття «послуга» як економічної категорії.

Сьогодні близько 70% економічної активності у світі пов'язано саме з наданням послуг. Послуги складають 20 % світової торгівлі, але за прогнозами, до 2020 р. їхня частка становитиме 50 %. В Україні на сферу послуг припадає 55 % ВВП, а у більш розвинутих країнах ця частка становить близько 70% . Тому, дослідження

розвитку сфери послуг не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ.

Найбільший огляд існуючих підходів щодо визначення економічного та облікового поняття «послуга» представлено у працях українських та закордонних вчених таких як: Ф. Бастіа, І. Грищенко, Н. Іванов, І. Калачова, Л. Клікич, К. Маркса, Д. Норта, В. Парена, В. Полонський, Л. Саннікова та інші. З огляду на незначну кількість наукових досліджень можна стверджувати, що теоретичні питання за даною проблемою розроблені недостатньо, знаходяться на етапі розробки та вимагають подальшого дослідження. .

МЕТА СТАТТІ.

Мета статті полягає у визначенні облікової категорії «послуга» та формуванні погляду щодо сутнісних характеристик послуг у цілому.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ.

Послуга – це особлива споживча

вартість процесу праці, виражена в корисному ефекті, що задовольняє потреби людини, колективу й суспільства, а цінність послуги визначається професійними і особистісними якостями особи, яка її надає. Особливістю послуги як товару є те, що вона корисна не як річ, а як діяльність. Тому споживання послуг збігається з процесом її створення, з діяльністю. Крім предметів споживання у вигляді товарів, існують предмети споживання у вигляді послуг, які неможливо транспортувати, зберігати, накопичувати.

Виникнення послуги як економічної категорії і як виду діяльності пов'язано з періодом, коли людина почала обмінюватися результатами праці, коли склались виробничі відносини та ін. Незважаючи на те, що в економічній літературі склалося уявлення про сферу послуг, досі не вироблене загальноприйняте визначення поняття «послуги». Це пов'язано з тим, що сутність послуги можна розглядати з різних точок зору:

- як облікову категорію;
- як вид діяльності;
- як сферу;
- як грошовий потік [1].

Розрізняють особисті послуги, що задовольняють потреби окремої людини в отриманні освіти, охороні здоров'я, культурно-побутовому обслуговуванні, і послуги, що задовольняють колективні та суспільні потреби (охорона суспільного порядку, оборона, управління суспільством, у т.ч. народним господарством).

На початку ХІХ ст. французький економіст Ф. Бастіа дійшов висновку, що суспільний розвиток складається з послуг, які люди надають один одному. Він розглядав послуги як діяльність людей, що передбачається для людей і споживається людьми. Як і будь-яка діяльність, вона матеріалізується у споживчій вартості й вартості: у такій якості послуга стає товаром [2].

К. Маркс зазначає: «Послуга є не що інше, як корисна дія тієї або іншої споживчої вартості – чи товару, чи праці... Вираз «послуга» означає взагалі не що інше, як ту особливу споживчу вартість, яку доставляє праця, подібну до всякого іншого товару; але особлива споживча вартість цієї праці отримала тут специфічну назву «послуги» тому, що праця надає послуги не як річ, а як діяльність, що однак ніяк не відрізняє її, скажімо, від якоїсь машини, наприклад, від годинника» [3]. Можна зробити висновки, що всі споживчі послуги є предметами споживання; деякі з послуг слугують предметами обміну вартісних еквівалентів; послуги є складовою частиною сукупного суспільного продукту.

Сьогодні поняття «послуга» трактується науковцями доволі широко. З одного боку, вона розглядається як діяльність, наприклад: діяльність, що націлена на річ або на людину; діяльність, що націлена на задоволення потреби шляхом надання відповідних цій потребі благ матеріального і нематеріального характеру; вид діяльності, який можна запропонувати клієнту для безпосереднього споживання; діяльність або благо, які одна сторона може запропонувати іншій; послідовність певних дій для досягнення певної мети [4].

Визначення поняття «послуги» знайшло своє відображення і в нормативно-правових актах. У Цивільному кодексі України її визначення відсутнє. А у Податковому кодексі України це поняття трактується у двох визначеннях:

– постачання послуг – це будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності.

– продаж результатів робіт (послуг) – це будь-які операції господарського, цивільно-правового характеру з виконання робіт, надання послуг, надання права на користування або розпоряджання товарами, у тому числі нематеріальними активами та іншими об'єктами власності, що не є товарами, за умови компенсації їх вартості, а також операції з безоплатного надання результатів робіт (послуг) [5].

У статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів» послуга трактується як «діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб» [6].

Також трактування «послуги» надається у новому Класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД): «послуги – це результат економічної діяльності, відносно якого не можна встановити права власності. Послуги не підлягають продажу окремо від процесу їх виробництва. Момент завершення виробництва послуги збігається з моментом надання її споживачеві». У новому Класифікаторі видів економічної діяльності України, виробництво послуг надається у всіх секторах економіки (рис. 1).

У довіднику "Лібералізація міжнародних операцій з послугами", розробленому у середині 90-х років ЮНКТАД та Світовим банком, дається таке визначення послуг:

«Послуги — це зміна у становищі інституційної одиниці, яка відбулася внаслідок дій та за взаємною згодою з іншою інституційною одиницею».

У Генеральній угоді про торгівлю послугами (ГАТС) під послугами розуміється вид товару, тому вони підпадають під операції торгівлі. При цьому «постачання послуги» означає виробництво, розподіл, збут, продаж і доставку послуги у такі способи: з території однієї країни на територію ін-

шої; переміщення споживача у країну, де надається послуга; заснування постачальником послуги однієї країни комерційної присутності на території іншої країни, де має надаватись послуга; надання послуги постачальником послуги однієї країни через присутність фізичних осіб цієї країни на території іншої країни.

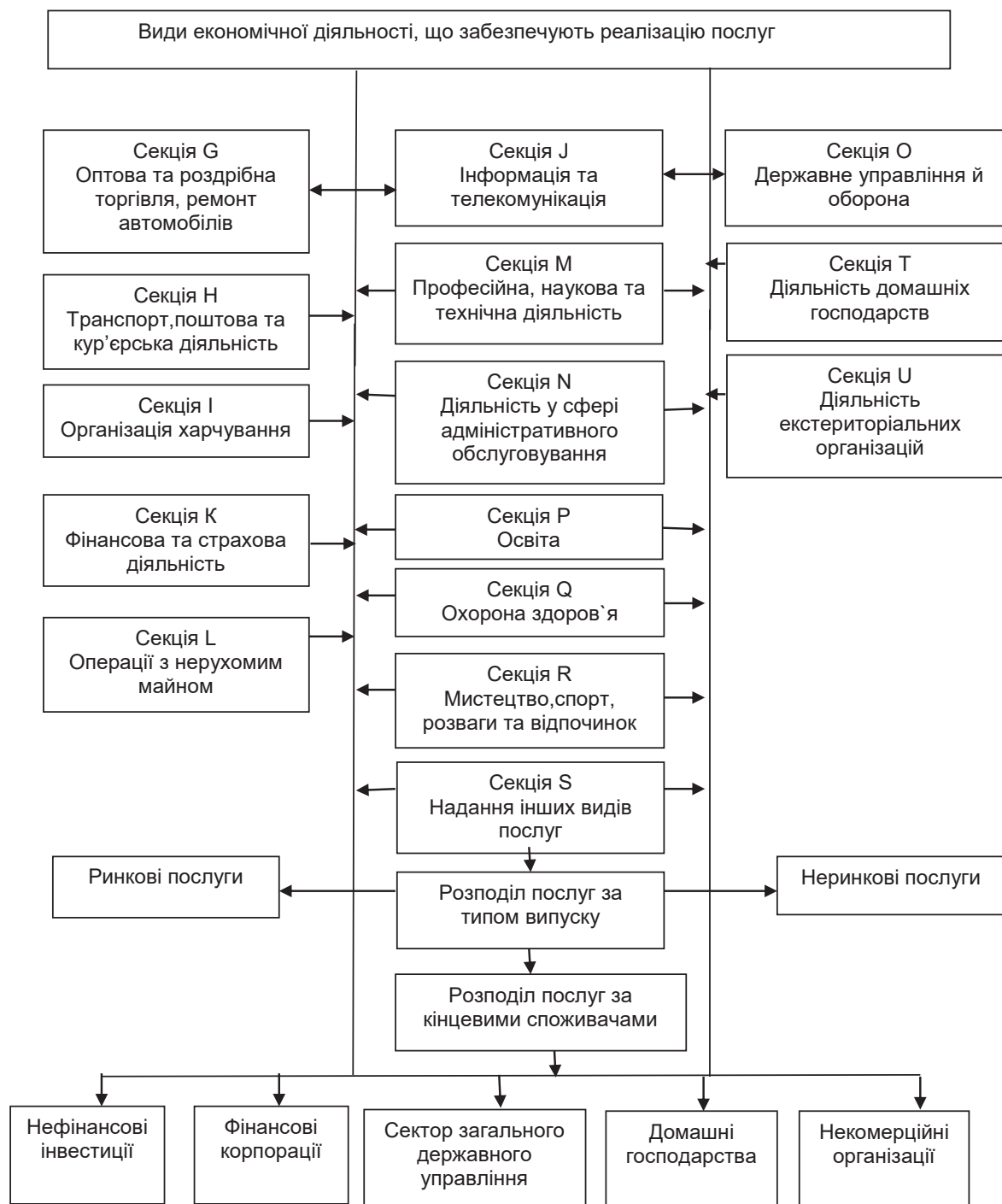

Рис. 1. Структура сфери послуг в Україні [7].

Послуга, як і будь-який інший продукт може бути об'єктом купівлі-продажу, купується на основі вільного вибору, має споживчу вартість, що підтверджує її товарну сутність, невіддільність від категорії товару, виробляються і споживаються здебільшого одночасно, внаслідок чого виникає цілий ряд особливостей щодо управління (виробництва/ споживання), а саме:

– послуги не підлягають збереженню, що дає змогу виробникам зводити свій оборотний капітал до мінімуму;

– на ринку послуг загострюється проблема регулювання попиту і пропозиції;
– продаж послуг здебільшого потребує підвищеної мобільності продавця-покупця, що базується на безпосередньому контакті виробників і споживачів [8].

Тому для того, щоб найбільш чітко визначити сутність поняття «послуга» необхідно провести порівняльний аналіз продукту і послуги, виявити їх відмітні властивості (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика продукту і послуги

Продукт	Послуга
1. Річ	1. Діяльність, процес
2. Відчутний	2. Невідчутна
3. Виробництво і споживання, як правило, не збігаються в часі і просторі	3. Виробництво і споживання збігаються в часі і просторі (невіддільна від джерела)
4. Якісно визначений (перед споживанням)	4. Невизначеність якості (перед споживанням)
5. Після покупки споживання може бути відстрочено	5. Споживання не може бути відкладено на майбутнє (за умови вже розпочатого виробництва послуги)
6. Покупці, як правило, не беруть участь у виробництві	6. Покупець бере участь у процесі виробництва (інтерактивний процес)
7. Можливий перепродаж	7. Неможливий перепродаж
8. Більш взаємозамінні	8. Менш взаємозамінні
9. Передається право власності	9. Не передається право власності
10. Велика можливість стандартизації	10. Менша можливість стандартизації
11. Вичерпність	11. Невичерпність

Дані сформовано на основі [8]

Дивлячись на це порівняння, можна зробити висновок і погодитися, що при наданні послуг продається не сам результат, а діяльність, яка до нього призвела. Також, слід зосередити увагу на тому, що послуги створюють умови для нормального або більш ефективного функціонування всіх учасників ринку, забезпечуючи повсякденний комфорт, підвищуючи якість життя в суспільстві, сприяючи збільшенню вільного часу та звільненню основних видів діяльності від виконання функцій обслуговування виробництва та забезпечуючи його нормальне функціонування. Тобто, можна стверджувати, що послуги мають інфраструктурний характер.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.

Теоретичне обґрунтування послуги набирає сьогодні все більшої ваги з розвитком економічних зв'язків, які супроводжуються охопленням всіх сфер господарської діяльності. Таким чином, за результатами дослідження на теоретичному рівні проведений аналіз облікової сутності послуги в сучасних умовах господарювання дозволило сформулювати наступне визначення: «Послуга – це діяльність, яка здійснюється

для задоволення певних потреб або інших зручностей наданих будь-кому».

Більшість авторів обмежуються трактуванням поняття «послуги» лише за національною економікою і не беруть до уваги класифікації, що пропонують міжнародні організації. У Системі національних рахунків послуги як вид економічної діяльності поділяються на чотири категорії: споживчі (ресторани, готелі, домашні послуги); соціальні (освіта, медична допомога, благодійні послуги); виробничі (інжиніринг, консультації, фінансові і кредитні послуги); розподільчі (торговельні, транспортні, фрахт). ГАТС класифікує послуги на такі: ділові; послуги у галузі зв'язку і аудіовізуальні послуги, будівельні та пов'язані з ними інженерні послуги; дистрибуторські послуги; послуги у галузі освіти; послуги, пов'язані з охороною навколишнього середовища; фінансові послуги; послуги у галузі охорони здоров'я і соціального забезпечення; туризм і послуги, пов'язані з подорожами; послуги з організації відпочинку, культурних і спортивних заходів; транспортні послуги, інші послуги. Класифікатор

ГАТС і національні класифікатори послуг країн – членів СОТ не завжди узгоджені між собою, що зумовлено довідковим характером першого. Також, порівнюючи продукт і послугу ми бачимо, що при наданні послуг

продається не сам результат, а діяльність, яка до нього привела. Отже, перспективи подальших досліджень полягатимуть у розв'язанні саме цих проблем та розробки механізму регулювання ринку послуг.

Список використаних джерел:

- [1] *Сутність поняття "послуга"*. (2014). Вилучено з <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3247>.
- [2] Мальська, М. П. (2009). *Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика)*. Київ: Знання.
- [3] Маркс, К. & Энгельс, Ф. *Полное собрание сочинений: в 50 т.* (Т. 26, Ч. 2). Москва: Политиздат.
- [4] *Теоретичні аспекти сутності послуги*. (2012). Вилучено з <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2012/02/4.pdf>.
- [5] *Податковий кодекс України*. (2016). Вилучено з <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2016/december/issue-104/article-24238.html>.
- [6] *Про захист прав споживачів* (Закон України), № 1023-XII від 12 трав. 1991 р. Вилучено з: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1023-12>.
- [7] *Класифікація видів економічної діяльності (ДК 009:2010)* (Наказ Держспоживстандарту України), № 457 від 11 жовт. 2010 р. Вилучено з http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN19567.html
- [8] Хаксевер, К., Рендер, Б., Рассел, Р. & Мердік, Р. (2002). *Управління та організація у сфері послуг. Теорія і практика*. СПб.

Author(-s):

Shtyk Yu., *Ph.D. (Economics), Associate professor of accounting and audit department*
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
UKRAINE

Beihul A., *Master's student of the Institute of Economics, Management and Administration*
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
UKRAINE

SCIENTIFIC ADVISER:

Shevchenko L., *Ph.D. (Economics), Associate professor of accounting and audit department*
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
UKRAINE